

БИЧКОВ Сергій

Національний університет «Чернігівська політехніка»

<https://orcid.org/0009-0000-5679-678X>e-mail: om@ci.net.ua

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІЯМИ

У статті розглянуто основні виклики публічного антикризового управління територіями в умовах сучасних соціально-економічних потрясінь. Визначено ключові аспекти стратегічного підходу до антикризового управління, які включають фінансові, нормативно-правові та організаційні механізми. Особливу увагу приділено питанням цифровізації антикризового управління, залученню міжнародного досвіду та необхідності зміцнення фінансової автономії територіальних громад. Досліджено можливі шляхи вдосконалення фінансового забезпечення кризових заходів через реформування міжбюджетних відносин та державно-приватне партнерство. Запропоновано стратегічні підходи до підвищення ефективності державного реагування на кризові ситуації.

Ключові слова: антикризове управління, територіальне управління, державна політика, фінансові механізми, цифровізація, соціально-економічна стійкість.

BYCHKOV Serhii

National University Chernihiv Polytechnic

STRATEGIC DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF PUBLIC CRISIS MANAGEMENT MECHANISMS FOR TERRITORIES

The article examines the main challenges of public crisis management of territories in the context of modern socio-economic shocks. The study identifies key aspects of a strategic approach to crisis management, including financial, regulatory, and organizational mechanisms. The research highlights the importance of integrating these elements into a cohesive framework to enhance resilience and adaptability in times of crisis.

A special focus is placed on the digitalization of crisis management processes, as digital tools and technologies play a crucial role in improving the efficiency of decision-making, risk assessment, and resource allocation. The study explores the potential benefits of implementing artificial intelligence, big data analytics, and automated monitoring systems in public administration to ensure a proactive approach to crisis response. Furthermore, the role of international experience in shaping effective crisis management policies is examined, with an emphasis on adopting best practices from global case studies and adapting them to local conditions.

The article also discusses the need to strengthen the financial autonomy of territorial communities, as financial sustainability is a critical factor in ensuring an effective crisis response. Various strategies for improving financial support for crisis measures are analyzed, including reforms in intergovernmental fiscal relations and the expansion of public-private partnerships. The study underscores the necessity of developing robust financial stabilization mechanisms that can provide timely assistance to local governments in emergency situations.

Finally, the research proposes strategic approaches to enhancing the effectiveness of state responses to crisis situations. These approaches include the development of long-term crisis management programs, improved coordination between government agencies, and the integration of risk forecasting models into decision-making processes. The findings highlight the importance of a comprehensive and systematic approach to public crisis management that combines policy innovations, financial instruments, and digital solutions to ensure sustainable and resilient territorial governance.

Keywords: crisis management, territorial governance, public policy, financial mechanisms, digitalization, socio-economic resilience.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Поточна соціально-економічна ситуація в Україні формується під впливом як глобальних тенденцій, так і внутрішніх кризових викликів. Збройні конфлікти, економічна нестабільність, розрив виробничо-логістичних ланцюгів, зменшення рівня зайнятості, інфляційні процеси та зниження купівельної спроможності населення призводять до того, що традиційні управлінські механізми стають недостатньо ефективними. У цих умовах особливого значення набуває вдосконалення системи публічного антикризового управління, яка має не лише оперативно реагувати на кризові явища, а й сприяти стабільному розвитку територій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Основними викликами, що стоять перед системою публічного управління в умовах сучасних криз, є необхідність оперативної адаптації державних механізмів до реалій воєнного стану. Це охоплює реформування державного регулювання економічних процесів [1], створення гнучких фінансових інструментів підтримки підприємництва [2], покращення системи соціального захисту населення [3] та гарантування безперебійного функціонування ключових галузей економіки. Додатковим ускладненням є соціальна нестабільність, що проявляється у зростанні рівня безробіття, втраті довіри громадян до державних інституцій, активізації міграційних процесів і нерівномірному розвитку регіонів.

В умовах кризових явищ ефективне антикризове управління має ґрунтуватися не лише на швидкому реагуванні, але й на стратегічному плануванні заходів, спрямованих на підвищення стійкості територій до зовнішніх та внутрішніх потрясінь [4]. Такий підхід включає використання сценарного аналізу, оцінку ризиків, розробку довгострокових стабілізаційних програм і відновлення економічного потенціалу регіонів [5]. Важливими пріоритетами в цьому процесі є забезпечення збалансованої бюджетної політики, стимулювання внутрішніх інвестицій, підтримка інноваційних ініціатив та оптимізація використання наявних ресурсів.

Ефективне антикризове управління потребує комплексного підходу, що передбачає взаємодію нормативно-правових, фінансових та організаційних механізмів. Нормативно-правові аспекти включають удосконалення законодавчої бази для оперативного ухвалення кризових рішень [1]. Фінансові механізми передбачають розширення інвестиційних можливостей, ефективний розподіл бюджетних коштів і формування стабілізаційних фондів [6]. Організаційні механізми спрямовані на посилення координації між різними рівнями влади, цифровізацію управлінських процесів та залучення громадянського суспільства до прийняття рішень [3].

Результати проведеного дослідження підтверджують необхідність глибокого реформування системи антикризового управління, що має не лише вирішити поточні дисбаланси, але й закласти основи для сталого розвитку у довгостроковій перспективі [4]. Подальші наукові дослідження можуть бути зосереджені на оцінці ефективності чинних державних механізмів реагування на кризи, розробці економічних моделей прогнозування ризиків, а також на вивченні міжнародного досвіду для вдосконалення вітчизняної політики антикризового управління [5].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Аналіз актуальних проблем публічного антикризового управління вказує на наявність суттєвих недоліків, що істотно ускладнюють ефективну реалізацію кризових заходів і потребують комплексного перегляду. Одним із ключових викликів у цій сфері є недостатня ефективність нормативно-правового забезпечення антикризової політики. Попри існування базових законодавчих актів, що регламентують управління державою в умовах кризових явищ, їхня практична дієвість залишається обмеженою. Недостатня чіткість алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях, а також фрагментарність і недосконалість правових норм ускладнюють своєчасне ухвалення рішень та ефективне реагування на виклики.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування напрямів удосконалення публічного антикризового управління з урахуванням міжнародного досвіду, цифрових технологій та фінансової автономії територіальних громад.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Управління кризовими явищами у сфері публічного адміністрування є складним та багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу та інтеграції різних методів управління [6]. Воно включає як традиційні регуляторні інструменти, такі як правові та адміністративні важелі впливу, так і впровадження інноваційних рішень, що базуються на сучасних технологіях, аналітичних моделях прогнозування криз та стратегічному плануванні [3]. Важливим чинником ефективності такої системи є її гнучкість, оскільки соціально-економічне середовище зазнає динамічних змін під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Одним із ключових напрямів вдосконалення антикризового управління є запозичення та адаптація міжнародного досвіду [1]. У багатьох країнах розроблені ефективні моделі кризового менеджменту, що включають створення спеціалізованих державних агенцій, багаторівневі стратегії економічної стабілізації та механізми активного залучення громадськості до процесу ухвалення рішень [2]. Впровадження таких підходів дозволяє вдосконалити національну систему кризового управління, забезпечуючи її ефективність навіть у випадках раптових кризових ситуацій [5].

Важливим аспектом успішності антикризових заходів є фінансова спроможність територіальних громад [6]. Обмеженість фінансових ресурсів, дисбаланс у міжбюджетних трансфертах, проблеми з податковою політикою та залежність від централізованих субсидій – усе це ускладнює реалізацію кризових заходів на місцевому рівні [4]. Нестача фінансів для стратегічних ініціатив, зокрема у сферах інфраструктури, соціального захисту та підтримки підприємництва, суттєво зменшує можливості місцевої влади щодо ефективного реагування на кризові ситуації [3].

Одним із можливих шляхів розв'язання цієї проблеми є розширення доступу територіальних громад до альтернативних джерел фінансування, таких як міжнародні донорські програми, державно-приватне партнерство та створення стабілізаційних фондів [2]. Водночас необхідно здійснити перегляд механізмів міжбюджетного фінансування, спрямований на посилення фінансової автономії регіонів та усунення нерівномірності в розподілі бюджетних коштів [5]. Комплексна реформа податкового адміністрування та стимулювання місцевого економічного розвитку можуть значно підвищити рівень фінансової стабільності територіальних громад та їхню здатність до самостійного подолання кризових ситуацій [6].

Однією з критичних проблем залишається невідповідність чинного законодавства сучасним викликам у сфері кризового управління. Багато нормативних актів містять застарілі положення, які не відповідають реаліям сучасного кризового регулювання, що знижує ефективність державної підтримки територіальних громад у критичних ситуаціях. Наприклад, механізми розподілу міжбюджетних трансфертів часто не враховують актуальних фінансових потреб регіонів, особливо тих, що перебувають у зоні конфлікту або економічного спаду. Відсутність чітко визначених процедур державної допомоги територіальним громадам у кризових ситуаціях обмежує їхню спроможність швидко реагувати на виклики.

З огляду на це необхідний комплексний перегляд державної регуляторної системи, орієнтований на створення інтегрованої моделі кризового управління (таблиця 1).

Таблиця 1.

Механізми антикризового публічного управління розвитком територіальних громад

Категорія механізму	Ключові заходи	Очікувані результати
Фінансові механізми	Оптимізація міжбюджетних трансфертів, створення стабілізаційних фондів, розвиток державно-приватного партнерства	Підвищення фінансової автономії територіальних громад, покращення стійкості до криз
Організаційні механізми	Розвиток механізмів координації між владою та громадськістю, створення кризових агентств	Зміцнення комунікації між різними рівнями влади, швидке ухвалення рішень
Регуляторні механізми	Адаптація законодавчої бази, спрощення процедур надання фінансової допомоги громадам	Гнучкість у регулюванні кризових ситуацій, підвищення ефективності нормативних актів
Цифрові технології	Автоматизація процесів кризового управління, застосування штучного інтелекту, впровадження аналітичних платформ	Оперативність у виявленні загроз, зменшення часу ухвалення управлінських рішень

Джерело: побудовано автором на основі [2,3]

Важливим завданням є вдосконалення нормативної бази, розширення фінансових інструментів, що гарантуватимуть стабільний розвиток регіонів. Значну роль у цьому процесі відіграє створення механізмів оперативної фінансової підтримки громад у кризових умовах, а також покращення координації між органами влади різних рівнів та приватним сектором. Не менш важливим є розвиток системи моніторингу кризових загроз, що дозволить завчасно ідентифікувати потенційні ризики та розробити превентивні заходи.

Впровадження цифрових технологій у кризовий менеджмент, розширення механізмів прогнозування та аналітики сприятиме підвищенню рівня готовності до надзвичайних ситуацій. Пріоритетним завданням є створення єдиної державної платформи кризового управління, яка забезпечить ефективний обмін інформацією між усіма рівнями влади в режимі реального часу. Таким чином, ефективне антикризове управління вимагає комплексного підходу, що включає удосконалення нормативно-правового регулювання, посилення міжбюджетного фінансування та покращення координації між владою та громадськістю. Одним із стратегічних напрямів реформування антикризового управління є вдосконалення міжбюджетних відносин, що дозволить забезпечити фінансову стійкість територіальних громад, особливо в умовах економічних та соціальних криз. Необхідною умовою є розробка довгострокових фінансових стратегій, здатних адаптуватися до кризових умов та підтримувати стабільний розвиток регіонів.

Зміцнення фінансової самостійності територіальних громад відіграє ключову роль у підвищенні їхньої стійкості до зовнішніх кризових явищ, водночас сприяючи розвитку місцевої економіки. Один із перспективних напрямів у цьому контексті - розширення податкових повноважень місцевих органів влади, що дозволить громадам самостійно акумулювати фінансові ресурси для швидкого реагування на надзвичайні ситуації. Важливою складовою також є створення гнучких механізмів фінансової підтримки, які забезпечуватимуть оперативний доступ до додаткових коштів у разі виникнення кризових обставин.

Державно-приватне партнерство залишається ефективним інструментом залучення додаткових фінансових ресурсів для реалізації інфраструктурних проєктів та заходів із відновлення економіки в умовах криз. Співпраця між державними органами та приватним сектором у сфері транспортної, комунальної та соціальної інфраструктури сприяє не лише зниженню навантаження на бюджет, а й створенню нових робочих місць, розвитку малого та середнього бізнесу. У сучасних умовах необхідним є розширення нормативно-правової бази для підтримки таких проєктів, а також розробка механізмів державних гарантій, що зменшуватимуть ризики для потенційних інвесторів.

Таким чином, вдосконалення міжбюджетних відносин у поєднанні з активним розвитком державно-приватного партнерства є важливими складовими підвищення ефективності антикризового управління. Комплексне впровадження цих заходів сприятиме не лише мінімізації фінансових ризиків для територіальних громад, а й забезпеченню економічної стабільності та ефективного реагування на кризові виклики.

Окремої уваги заслуговує впровадження цифрових технологій у процес антикризового управління. Використання електронного урядування, аналітичних платформ для прогнозування ризиків і автоматизації

управлінських процесів дозволяє значно підвищити швидкість і ефективність ухвалення рішень. Завдяки сучасним технологіям з'являється можливість аналізувати великі обсяги даних у режимі реального часу, що дає змогу своєчасно виявляти потенційні загрози та формувати відповідні заходи реагування. Одним із перспективних напрямів є застосування штучного інтелекту в антикризовому управлінні, що дозволяє моделювати різні сценарії розвитку подій і визначати оптимальні стратегії реагування. У цьому контексті ключову роль відіграє запровадження систем раннього попередження кризових явищ, які сприятимуть розробці ефективної превентивної політики на рівні територіальних громад. Такі системи передбачають автоматизований моніторинг ключових соціально-економічних показників, оцінку рівня загроз та розробку стратегій їх нейтралізації. Вони можуть включати інтегровані аналітичні панелі, які забезпечують державні органи управління актуальною інформацією для своєчасного прийняття рішень щодо стабілізації ситуації. Окрім цього, цифровізація управлінських процесів сприяє підвищенню рівня прозорості діяльності органів влади та розширенню можливостей громадянського контролю. Використання інтерактивних онлайн-платформ для комунікації між громадянами та місцевою владою дозволяє більш точно визначати потреби населення та формувати ефективні програми реагування на кризові ситуації.

Отже, цифровізація публічного управління виступає важливим фактором підвищення його ефективності, зміцнення стійкості до криз та формування цілісного підходу до кризового менеджменту в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Результати дослідження підкреслюють необхідність розробки інтегрованої моделі публічного антикризового управління, яка включає вдосконалення фінансових механізмів, нормативно-правового забезпечення та цифровізації управлінських процесів. Оптимізація міжбюджетних трансфертів, підвищення фінансової автономії територіальних громад та розвиток державно-приватного партнерства є ключовими напрямками, що сприятимуть підвищенню ефективності антикризових заходів. Запровадження єдиної державної платформи кризового менеджменту дозволить забезпечити своєчасне реагування на виклики та ефективне використання наявних ресурсів.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка методичних підходів до оцінки ефективності антикризового управління, вивчення впливу міжнародного досвіду на національну кризову політику та розробка моделей прогнозування ризиків на основі цифрових технологій. Особливої уваги потребує аналіз можливостей використання штучного інтелекту для прогнозування кризових ситуацій та їхнього попередження. Удосконалення правового регулювання та механізмів взаємодії державних і місцевих органів влади також залишаються важливими аспектами майбутніх досліджень.

Література

1. Антонюк О. В. Антикризове управління національною економікою в умовах децентралізації: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 / Львівський торговельно-економічний університет. – Львів, 2020. – 287 с. – URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdzily/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Dysertacii/2020_08/Antonjuk_Disert.pdf (дата звернення: 24.02.2025).
2. Ахемері М. А. Теоретичні засади розвитку антикризового публічного управління територіями // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. – 2018. – Т. 29(68), № 5. – С. 60–65. – [Електронний ресурс]. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/5_2018/13.pdf (дата звернення: 01.03.2025).
3. Бурик З. М. Державне регулювання сталого розвитку України: теорія та практика: монографія / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – Львів: Простір-М, 2017. – 383 с.
4. Лікарчук Н. В. Кризи в системі державного управління: причини виникнення та шляхи врегулювання // Право та державне управління. – 2020. – № 4. – С. 256–261. – [Електронний ресурс]. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/38.pdf (дата звернення: 24.02.2025).
5. М'яковський С. О. Системний підхід до вдосконалення механізму державного антикризового управління // Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій: матеріали V Міжнар. наук.-практ. форуму (25 жовтня 2019 р.). – Житомир: ЖНАЕУ, 2019. – С. 412–415.
6. Тітов Д. В. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територіальних громад в Україні: дис. ... д-ра філософії: 051 – Економіка / Вінницький національний аграрний університет. – Вінниця, 2022. – 242 с. – URL: https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specradi-n/TITOV-DV_Dusertacia.pdf (дата звернення: 2.03.2025).

References

1. Antoniuk O. V. Antykryzowe upravlinnia natsionalnoiu ekonomikoiu v umovakh detsentralizatsii: dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.03 / Lvivskiy torhovelno-ekonomichnyi universytet. – Lviv, 2020. – 287 s. – URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdzily/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Dysertacii/2020_08/Antonjuk_Disert.pdf (data zvernennia: 24.02.2025).

-
2. Ahmeri M. A. Teoretychni zasady rozvytku antykrizovoho publichnogo upravlinnia terytoriiamy // Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Derzhavne upravlinnia. – 2018. – T. 29(68), № 5. – S. 60–65. – [Elektronnyi resurs]. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/5_2018/13.pdf (data zvernennia: 01.03.2025).
 3. Buryk Z. M. Derzhavne rehuliuvannia staloho rozvytku Ukrainy: teoriia ta praktyka: monohrafiia / Lviv. rehion. in-t derzh. upr. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. – Lviv: Prostir-M, 2017. – 383 s.
 4. Likarchuk N. V. Kryzy v systemi derzhavnoho upravlinnia: prychny vynyknennia ta shliakhy vrehuliuvannia // Pravo ta derzhavne upravlinnia. – 2020. – № 4. – S. 256–261. – [Elektronnyi resurs]. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/38.pdf (data zvernennia: 24.02.2025).
 5. M'iaskovskiy S. O. Systemnyi pidkhid do vdoskonalennia mekhanizmu derzhavnoho antykrizovoho upravlinnia // Intelektualna ekonomika v umovakh suspilnykh transformatsii: materialy V Mizhnar. nauk.-prakt. forumu (25 zhovtnia 2019 r.). – Zhytomyr: ZhNAEU, 2019. – S. 412–415.
 6. Titov D. V. Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm rozvytku silskykh terytorialnykh hromad v Ukraini: dys. ... d-ra filosofii: 051 – Ekonomika / Vinnytskyi natsionalnyi ahraryi universytet. – Vinnytsia, 2022. – 242 s. – URL: https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specradi-n/TITOV-DV_Dusertacia.pdf (data zvernennia: 2.03.2025).